

RASPRAVE I ČLANCI

Josip Celić

CRKVENO USTROJSTVO RAPSKE BISKUPIJE POČETKOM 19. STOLJEĆA

Dr. sc. Josip Celić
Ive Senjanina 16 B, HR – 23000 Zadar
celicjosip758@gmail.com

UDK 27-9:2-772(497.5Rab)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 5. 9. 2016.
Prihvaćeno: 14. 6. 2017.
DOI: <http://doi.org/10.21857/m16wj61p9>

Autor je na temelju provedenoga službenog popisa stanovništva te drugoga izvornog arhivskoga gradiva, tiskanih izvora i recentne literature prikazao crkveno stanje u Rapskoj biskupiji unutar Zadarskog distrikta za vrijeme francuske uprave u Dalmaciji. Rapska Crkva, kao jedna od najstarijih hrvatskih biskupija, promatrana je kroz smjene vlasti, od mletačke vlasti preko prve austrijske uprave do francuske vlasti. Donose se podaci o biskupu, glavi rapske Crkve, potom podaci za članove rapskoga Stolnog kaptola, mirskog svećenstva i nižega katedralnog klera te muškog i ženskog redovništva. Također, u djelokrugu Crkve navedene su rapske bratovštine te karitativno-nabožne ustanove.

Kvantitativnom metodom hijerarhijski je prikazana staleška struktura Rapske biskupije: od pripadnika plemstva preko građanstva do pučana te njihov način/oblik stanovanja. Za sve pripadnike donosi se crkveno dostojanstvo i imenovanje, njihov položaj ili redovnički status i školovanje, a za većinu i točna starosna dob.

Iskazani podaci iz obrađenih izvora prilog su poznavanju crkvene hijerarhije u gradu Rabu, tri desetljeća prije objave prvih dijecezanskih shematizama. Ukazuje se na važnost i ulogu rapskog svećenstva i redovništva – ali i na namjere vlasti, koje su odlučile dokinuti jednu od najstarijih hrvatskih biskupija u cjelokupnom crkvenom ustrojstvu onodobne pokrajine Dalmacije, što je i ostvareno s novom, drugom austrijskom upravom.

Ključne riječi: Rab; 1810. godina; Rapska biskupija; biskup; svećenstvo; redovništvo; župe; staleška struktura; crkvena povijest; povijesna demografija.

Za vrijeme francuskog popisa stanovništva u Zadarskom distriktu u Rabu je najranije među gradovima načinjen popis stanovništva, što potvrđuje nadnevak od 8. travnja 1810.¹ Za potrebe vlasti sastavio ga je Josip Bevilaqua, rapski biljež-

¹ Hrvatska – Državni arhiv u Zadru (dalje: HR-DAZD)-73. Intendencia Pokrajine Dalmacije u Zadru (dalje: IPDZ), god. 1810., Tit. XVIII, rub. 2, s. f.

nik i kancelar biskupske kurije,² na talijanskom jeziku,³ a danas je pohranjen među spisima Intendenza Pokrajine za Dalmaciju u Zadru, u zadarskom Državnom arhivu. Prema demografskim odrednicama smatramo ga svjetovnim popisom s ograničenim obuhvatom. Slobodno možemo ustvrditi da je veoma zanimljiv, čak napredan u usporedbi s drugim popisima jednake svrhe u istoj distriktualnoj jedinici.⁴

Popis stanovništva zabilježio je i osobe duhovnog staleža koje su obitavale u svojim zajednicama koje u ovom radu donosimo na temelju raspoloživih kvantitativnih arhivskih podataka o njima.

1. Crkveno ustrojstvo Rapske biskupije (kratki historijat)

U osvit 19. stoljeća Rabljani su se s pravom mogli podičiti da u neprekidnom trajanju imaju jednu od najstarijih hrvatskih biskupija. Naime, rapski biskup Ticijan spomenut je u spisima dvaju salonitanskih sabora (530. i 533. godine),⁵ premda je u to vrijeme podržavana legenda (kao i u Ninu) o apostolskom porijeklu Rapske biskupije – preko izmišljenog Petrova učenika Domnija, koji je propovijedao kršćanstvo u Saloni, a odakle se preko tobožnjih kršćanskih učenika prenijelo na Rab, pa se time i osnutak biskupije vezuje uz grad i otok Rab.⁶ Iako starost i apostolstvo Rapske biskupije nisu predmet ovog rada, valja primijetiti da taj konstrukt svoje izvorište ima u Tomi Arhiđakonu.⁷

Sjedište je Rapske biskupije (Dioecesis Arbensis, Episcopatus Arbensis) u gradu Rabu, a njezine su se granice podudarale s teritorijem rapske općine. Jedinica je iznimka sjeverni dio otoka Paga, tisućljetni politički rapski posjed koji

² HR-DAZD-14, Općina / Komuna Rab, kut. 42, br.103, fol. 1. Krajem 18. stoljeća Josip Bevilaqua bio je javni bilježnik u Rabu (1781. – 1818.), a za mletačke uprave isti je 1792. godine bio odvjetnik Građansko-pučke skupštine.

³ Ivan PEDERIN, Mjesto i uloga hrvatskog jezika u mletačkom Zadru i mletačkoj diplomaciji, *Jezik*, 32, br. 3, Zagreb, 1983. – 1984., str. 73-79. U tradiciji mletačke i austrijske uprave talijanski jezik smatran je uredovnim jezikom i tek je za francuskih vlasti propisan kao jedini službeni jezik – ali pod tom vlašću izlaze i prve novine na hrvatskom jeziku, *Kraljski Dalmatin*.

⁴ U teritorijalnom pogledu francuske su vlasti izvršile upravnu podjelu Dalmacije na četiri distrikta (*Distretti*) ili okruga, i to: zadarski, šibenski, splitski i makarski. Otok Rab nalazio se u ustrojstvu Zadarskog distrikta. Taj je okrug bio podijeljen na šest kantona (*Cantone*) ili kotara, pod koje su potpadali gradovi: Zadar, Krk, Cres, Mali Lošinj, Rab i Pag.

⁵ Milan IVANIŠEVIĆ, Povijesni izvori, *Salona Christiana*, Split, 1994., str. 159-161.

⁶ HR-DAZD-91, Vlada / Namjesništvo za Dalmaciju (dalje: ND). Financije katoličke i pravoslavne crkve u Dalmaciji, *Dijecezanski spisi* (dalje: DS), 1815., kut. 52, I, fasc. IV, fol. 6.

⁷ Stjepan GUNJAČA, *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji*, I, Zagreb, 1973., str. 42 et passim.

je početkom francuske uprave pripojen paškom kantonu i općini, iako je u crkvenoj nadležnosti ostao pod jurisdikcijom rapskog biskupa. Geografski je na sjeveru Rapska biskupija graničila s Krčkom, zapadno s Osorskom, na istoku sa Senjsko-modruškom, a južno na otoku Pagu sa Zadarskom nadbiskupijom – čiji je bila sufragana.⁸

Bulom pape Anastazija IV. izdanom 17. listopada 1154., koja započinje riječima *Licet universalis Ecclesiae*, rapski je biskup uspostavljanjem Zadarske nadbiskupije i metropolije postao sufraganom novouspostavljene sjevernojadranske metropolije i u takvom je odnosu ostao do 1828. godine, kada je papa Lav XII. svojom bulom *Locum Beati Petri* u potpunosti apostolskom vlasti zauvijek ukinuo, tj. dokinuo, naslov, ime, narav, bit i cijelo tadašnje stanje Rapske biskupije.⁹

Do tada je Rapska biskupija imala pet župa, od kojih je gradska župa bila i katedralna. Sukladno običajima i propisima Katoličke crkve, i rapskog je biskupa imenovala Sveta stolica, odnosno njegovo je imenovanje proizlazilo iz izbora i odluke samoga Svetog Oca i njegova kardinalskog konzistorija. Službeni naziv bio je Rapska biskupija ili Rapska dijeceza (*Episcopatus Arbensis, Dioecesis Arbensis*).¹⁰ Od davnina je u biskupiji ustrojen rapski Stolni kaptol, ustanova još iz srednjeg vijeka. Službeni naziv kaptola glasi: „Časni kaptol rapske katedralne crkve“ (*Venerabile Capitulum Cathedralis Ecclesiae Arbensis*). Članovi Stolnog kaptola bili su kanonici, a njih je, u punom sastavu tog zbora, bilo dvanaest rezidencijalnih članova nadarbenika. Među njima su postojale časti: kaptolski arhiđakon, arhiprezbiter i primicerij. Arhiđakon je „glava“ kaptola: on saziva kaptol na redovite sjednice (kapitul) i predsjedava njime. Arhiprezbiter je njegov prvi pomoćnik i zamjenik, dok je primicerij, kao i u ostalnim kaptolima u Dalmaciji, nadstojnik kanoničkog kora.¹¹

U duhu odredbi Tridentskog koncila¹² biskup je postavljao svoga generalnog vikara, tada najčešće jednog od uglednijih i učenijih kanonika, uz čiju je pomoć upravljao Biskupijom.

⁸ Daniele FARLATI, *Illyricum Sacrum*, V, Venetiis, 1775., str. 223, 224.

⁹ Carlo Federico BIANCHI, *Zara cristiana*, II, Zadar, 1879., str. 502-505, 512-523.

¹⁰ D. FARLATI, *Illyricum Sacrum*, V, str. 224.

¹¹ Ante GULIN, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli Dalmacije, Hrvatskog primorja, kvornerskih otoka i Istre*, izd. HAZU, Zagreb, 2008., str. 330-334.

¹² Tridentski koncil (hrv. sabor) održan je u razdoblju 13. prosinca 1545. – 4. prosinca 1563. u Tridentu (današnji Trento u Italiji).

Uz redovite dušobrižničke obveze, kanonici su se brinuli za katedralu i niži katedralni kler, dok su svoje dužnosnike birali na kapitulu.¹³

Poput ostalih kaptola u mletačkoj Dalmaciji, a i u prvim godinama austrijske uprave, kaptol je još uvijek sam birao svoje članove. No, već carskom odlukom iz 1804. godine svi su kaptoli izgubili pravo takvog oblika biranja crkvenih uglednika.¹⁴ Iznimka je napravljena u siječnju 1806. godine, kada je guverner Thomas Brady¹⁵ na odlasku s dužnosti dopustio svim kaptolima u Dalmaciji, pa tako i rapskom, da izborom popune sve upražnjene kanonikate do onog dana kada službeno nastupi uredovanje francuske vlasti.¹⁶ Sva crkvena imenovanja pod novom upravom slijedila su odredbe konkordata sklopljenog 1801. godine¹⁷ između cara Napoleona i pape Pija VII.

U gradu Rabu bila je samo jedna župa katedralne crkve Marijina Uznesenja. Glavni župnik grada bio je kaptolski arhiprezbiter, a uz njega dušobrižničku službu *per turnum* obavljali su katedralni kanonici i dušobrižnički pomoćnici (*mansionari*).¹⁸ Po župama u rapskim selima služili su stalni župnici i dušobrižnici ili popovi koje je postavljao rapski biskup kao njihov ordinarij. Redoviti

¹³ HR-DAZD-91, DS, god. 1815., kut. 52, I, fasc. IV, fol. 13, 14.

¹⁴ Ivan OSTOJIĆ, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1975., str. 320.

¹⁵ Barun Thomas de Brady postao je prvi civilni i vojni upravitelj Dalmacije. Znamenit je zbog pokušaja reorganizacije uprave i sudstva, no svoj naum nije uspio dovršiti jer je Austrija Požunskim mirom (26. prosinca 1805.) izgubila teritorij od Venecije sve do Budve.

¹⁶ Stjepan ANTOLJAK, *Predaja Dalmacije Francuzima (1806.)*, *Rad JAZU*, knj. 288, Zagreb, 1952., str. 171.

Na temelju znanstvenog istraživanja pisca ovih redaka donosimo sljedeće podatke: trebalo je proći oko dva mjeseca (18. veljače 1806.) da francuska vojska stupi na dalmatinsko tlo, a čak sedam mjeseci da njezina administracija započne uredovati u Zadru (3. srpnja 1806.), koji je postao središtem za cijelu Pokrajinu. Razlozi su višeslojni; osim što su bile loše ceste i putovi kroz Dalmaciju, ni pobjednička francuska vojska nije bila odgovarajuće materijalno opremljena. No, valja istaknuti zanimljivu činjenicu, odnosno austrijsku taktiku „sporog“ povlačenja kojoj je cilj bio potpuno isprazniti skladišta namirnica kako ih Francuzi ne bi iskoristili. U takvim materijalnim prilikama francuska vojska postala je novim teretom stanovništvu zasićenom ratovima i siromaštvom, pogotovo ako spomenemo novačenja, porezni pritisak – i još uvijek zadržani kolonatski odnos.

¹⁷ Između Republike Francuske i Svete Stolice, poslije dugih i mučnih pregovora koje je predvodio državni tajnik kardinal Consalvi, 16. srpnja 1801. potpisan je konkordat kojim Napoleonova Francuska priznaje katoličanstvo kao vjeru najvećeg dijela francuskog stanovništva, ali ne i „državnu vjeru“, kao što je tražila Sveta Stolica na čelu s papom Pijom VII. Crkva je, doduše, ostala pod kontrolom države, ali joj je „nesklona“ sekularna vlast uglavnom kompenzirala oduzetu imovinu.

¹⁸ HR-DAZD-62. Centralni inspektorat za bogoštovlje i upravu upražnjenih dobara Dalmacije / dalje: CIBUD/ (1807. – 1811.), sv. 31, poz. 1, fol. 170.

župnici bili su u Loparu i Novalji, a uz njih su ispomagali u pastvi kapelani, koji su opsluživali niže župne jedinice, tzv. kapelanije. Kapelana je stoga bilo u Barbatu, Svetoj Luciji, Kaplaku, Mundanijama, Kamporu, Supetarskoj Dragi i Lunu na otoku Pagu.¹⁹

Nad mnogim gradskim, prigradskim i seoskim crkvama živući članovi rapskih plemićkih ili građanskih obitelji imali su pravo skrbnništva (*ius patronatus*), pa su za pojedine crkve na temelju patronatskog prava postavljali svoje dušobrižnike. Ipak, prestižna je bila crkva sv. Damjana na brdu, koju su još u srednjem vijeku podignuli rapski plemići, koji su redovito postavljali njezina kapelana.²⁰

Zanimljivo, bilo je i natjecanja između dvaju staleža, plemićkog i građanskog. Primjerice, od srednjega je vijeka u Rabu postojao ženski benediktinski samostan za plemićke kćeri, a onda je bogato rapsko građanstvo (i puk) na svoj trošak 1560. godine dalo podići samostan benediktinskog reda za svoje gojenice²¹ – samostan sv. Justine, koji je ukinut i zatvoren u vrijeme francuske uprave u Dalmaciji.²²

Od 1783. godine rapski je biskup stanovao ili rezidirao u napuštenom samostanu franjevac konventualaca, uz crkvu sv. Ivana Krstitelja. Razlog je taj da se polovicom 18. stoljeća stara biskupska rezidencija urušila te je bila nepogodna za stanovanje. Biskupi su, stoga, bili prinuđeni živjeti u iznajmljenoj kući dok im mletačka vlast nije dodijelila spomenute samostanske prostore i novčanu pripomoć od 800 dukata za popravak rezidencije. U tu svrhu zadnji je rapski biskup Ivan Petar Galzigna utošio 500 dukata svojih novčanih sredstava.²³ Po vjerskoj pripadnosti svi stanovnici u Rapskoj biskupiji bili su rimokatolici, a „inovjeraca“²⁴ uopće nije bilo.

¹⁹ HR-DAZD-91, DS, god. 1815., kut. 52, I, fasc. IV, fol. 2.

²⁰ *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (Codex Diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae)*, sabrao Tadija Smičiklas, sv. XI, Zagreb, 1913., str. 258.

²¹ Gojenice (*educande*) ženska su djeca odgajana u rapskom benediktinskom samostanu. Inače, pojedinci mogu biti pripadnici oba spola koji se školuju i odgajaju u posebnim zavodima ili pak vjerskim ustanovama. Vidi: *Rječnik hrvatskog jezika*, izd. Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, Zagreb, 2000., str. 295.

²² Ivan OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, II, Split, 1964., str. 140.

²³ HR-DAZD-91, DS, god. 1815., svež. 2, fasc. 4, fol. 8.

²⁴ Inovjerci su pripadnici „tuđih“, drugih vjera, točnije nekatoličkih, a kao takav pojam koristio se u službenim popisima i raznim evidencijama stanovništva u to doba.

Od redovničkih zajednica u gradu Rabu postojala su dva ženska benediktinska samostana²⁵ i jedan muški samostan istoga svetačkog reda. Bili su to samostani starih opatija sv. Petra u Supetarskoj Dragi i opatiji sv. Stjepana u rapskom Barbatu, opustjeli još u prvim desetljećima 15. stoljeća, a koji su prešli pod sustav crkvenih komendi, što znači da se za opatije imenovao naslovni opat, najčešće iz redova rapskih kanonika ili katedralnih svećenika koji su uživali prihode s njihovih dobara.

Samostan franjevac konventualaca ukinut je još za mletačke uprave. Ne daleko od grada, u Komrčaru, uz crkvu sv. Frane bio je samostan franjevac trećoredaca.²⁶ Ukinut je 1823. godine.²⁷ Franjevački samostan Male braće opservanata postoji još i danas u zajednici sv. Eufemije u Kamporu.²⁸ Dominikanska zajednica u Rabu spominje se već 1426. godine²⁹, kako to donose pisci povijesti dominikanskog reda u hrvatskim krajevima Stjepan Krasić i Franjo Šanjek³⁰. U razmatranom razdoblju dominikanci se u Rabu ne spominju, a nije ih bilo ni u 18. stoljeću.³¹

Prema izrađenom nacrtu ukidanja biskupija u Dalmaciji, potaknutim od generalnog providura Vicenza (Vicka) Dandola, Rapska biskupija bila je predviđena za potpuno ukidanje, što je i provedeno u vrijeme druge austrijske uprave.³²

²⁵ I. OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, II, str. 135, 136, 140, 141.

²⁶ Vladislav BRUSIĆ, *Otok Rab*, Rab, 1926., str. 92, 131.

²⁷ Petar RUNJE, Franjevci trećoreci-glagoljaši na Rabu u srednjem vijeku, u: *Rapski zbornik*, str. 333-336; Dušan MLACOVIĆ, *Pad i uspon rapskog plemstva*, Zagreb, 2008., str. 105.

²⁸ *Šematizam franjevačke Provincije sv. Jerolima u Dalmaciji i Istri*, izd. Provincijalat franjevačke Provincije sv. Jerolima, Zadar, 1990., str. 65, 68.

²⁹ Stjepan KRASIĆ, *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima*, Zagreb, 1997., str. 9.

³⁰ Franjo ŠANJEK, *Dominikanci i Hrvati. Osam stoljeća zajedništva (13.-21. stoljeće)*, Zagreb, 2008., str. 20, 29, 56. Šanjek pomiče granicu i ranije, točnije u 1380. godinu – kada, uz Rab na Kvarneru, u ustroj Dalmatinske dominikanske provincije ulazi i Krk. O redovništvu (i dominikanskom) vidi: Franjo ŠANJEK, „Redovništvo u Hrvatskoj“, u: *Za bolje svjedočenje Evanđelja* (Zbornik), Zagreb, 1974., str. 83-84.

³¹ S. KRASIĆ, *Isto*, str. 52.

³² Fabio LUZZATTO, *La politica ecclesiastica dell'ultimo Provveditore Generale in Dalmazia (1806-1809)*, *Archivio storico per la Dalmazia*, Anno IX, vol. XVII, fasc. 102, Roma, 1934., str. 301-310; Slavko KOVAČIĆ, *Ristrutturazione delle circoscrizioni ecclesiastiche in Dalmazia*, *Ristrutturazione delle circoscrizioni ecclesiastiche in Dalmazia, Istria e Dalmazia nel periodo Asburgico dal 1815 al 1848*, a cura di G. Padoan, Ravenna, [1993], str. 255-291; Josip CELIĆ, *Svjetočno svećenstvo i redovništvo u Zadru po službenom iskazu iz 1811. godine*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 57, Zagreb – Zadar, 2015., str. 233.

Autor se pozvao na F. Luzzatta, koji je opširnije pisao o crkvenoj politici Vincenza/Vicka Dandola. Luzzatto se uglavnom služio Dandolovim godišnjim izvješćima u kojima je vidljiva

U izvješću vladina poddelegata Pasquallija³³ iz 1810. godine, na Rabu su još uvijek postojale dvije muške i dvije ženske redovničke zajednice. U samostanu sv. Bernardina redovnika franjevac Male braće ili opservanata provincije sv. Jeronima u Kamporu postojao je relativno velik broj članova, njih sedam: otac gvardijan, pet zavjetovanih redovnika (fratar) i jedan redovnički brat.³⁴ U rapskom predgrađu (*borgo*) ili varoši bio je i drugi redovnički samostan posvećen svetom Frani, a taj je pripadao franjevcima trećoredcima. U njemu su bila svega dva redovnika. Vladin poddelegat preporučuje pokrajinskim vlastima da taj samostan dokinu kao beskoristan.³⁵

U samom gradu postojao je ženski benediktinski samostan sv. Andrije.³⁶ Samostan je bio namijenjen za redovnice iz reda rapskog plemstva, a u njemu je bilo devet osoba: šest redovnica i tri gojenice. Od redovnica po jedna je bila opatica (*abbatissa, abadessa*)³⁷ i priora (*priorissa*)³⁸ i četiri zavjetovane redovnice ili „korne majke“. Uz njih su bile tri gojenice (*educande*). Duvne³⁹ se bave odgojem i podukom ženske djece, a spremne su uzdržavati osnovnu školu za djevojčice ako je mjerodavna vlast otvori.⁴⁰

Katedralni kler u Rabu bio je brojna, možda čak i preko mjere. Sam kaptol imao je dvanaest članova. Svi članovi kaptola imali su pravo obavljati dušobrižničku službu. Tri su kaptolske časti⁴¹: arhiđakon, arhiprezbiter i primicerij. Arhiđakon je glava kaptola i prvi biskupov asistent u pontifikalnim funkcijama.

---

njegova naklonost franjevcima, a istaknuo je ukidanje većeg broja dominikanskih zajednica u Dalmaciji – no dominikanaca već u 18. stoljeću u Rabu nije bilo.

³³ Dr. Trifun Pasqualli potomak je stare plemićke obitelji iz Kotora koja se tamo spominje već od 15. stoljeća. Bio je na službi u Zadru još od mletačke uprave. U zadarsko Plemićko vijeće bili su primljeni 2. rujna 1789. Benedikt Pasquali, dr. Trifun i Jerolim Pasquali. U rodu su bili s poznatom zadarskom obitelji Civaleri. Vidi: Giuseppe PRAGA, Alberi genealogici Zaratini, fol. 37-40. (Rukopis se čuva u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, ms. 112/D).

³⁴ Redovnički brat (laik) jest osoba koja obitava u muškoj redovničkoj zajednici, ali nije položio svećeničke zavjete kao redovnik-svećenik. Braća laici mogu tako doživotno „ostati“ u zajednici, što ne umanjuje njihovu vjersku karizmu koja se ostvaruje u drugačijem poslanju.

³⁵ HR-DAZD-73. Intendencia Pokrajine Dalmacije u Zadru, 1810. – 1813., Tit. VIII, Vjeroispovijesti (Culto), Miscellanea, god. 1810., sv. 20, br. 3.

³⁶ I. OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, II, str. 135-136.

³⁷ Poglavarica samostana. U narodu se često, iz nepoznavanja ženske redovničke hijerarhije, griješi kada se sve časne sestre nazivaju „opatice“.

³⁸ Priora (*priorissa*) je druga osoba u dostojanstvu.

³⁹ Dijalektalno: redovnice.

⁴⁰ I. OSTOJIĆ, *Isto*, str. 135-136.

⁴¹ A. GULIN, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, str. 14-16, 330-334.

Arhiprezbiter kao drugi kaptolski dostojanstvenik prvi je župnik grada; dužan je podučavati vjeronauk, a u biskupovoj odsutnosti obavljati sve pontifikalne funkcije, što znači da je njegov prvi *celebrans* u katedrali.⁴² Primicerij je, kao i u ostalim dalmatinskim kaptolima, predstojnik katedralnog kora. Nižem katedralnom kleru pripadaju mansionari, župnički pomoćnici u dušobrižništvu, pa ih zato u izvješću nazivaju *conparochi*, prevedeno: sužupnici. Njih je bilo ukupno šest, zatim je tu i šest svećenika s naslovom beneficiranih koralnih đakona, koji su bili obvezni na koralnu službu. Nakon njih upisani su „prosti“ katedralni svećenici, nestalnog broja, a najčešće su uživali nadarbine pojedinih manjih kapela u gradu i na otoku. U Rabu ih je 1810. godine bilo 20 – dok se, zbrojeno, rapski katedralni kler sastojao od 44 člana.⁴³

Bratovšina⁴⁴ je do 1809. u gradu Rabu bilo sedam: svete Marije rapskih kalafata u katedrali, svetog Roka u crkvi istog imena, Gospe od Karmena u crkvi redovnica sv. Justine, svete Barbare rapskih topnika, također u crkvi sv. Justine, Svetoga Križa proplakanog u crkvi istog imena, svetog Kristofora i svetog Nikole u istoimenim crkvama.⁴⁵ Od njih je najuglednija bila bratovština svetog Kristofora, koja bilježi u svom članstvu uglavnom rapsku elitu (*nobiles fratres*).⁴⁶

Od karitativno-nabožnih ustanova grad Rab imao je nekoliko takvih ustanova. Prvo je bilo zaklonište siromaha poznato kao priorat „Zaro“, a osnovala ga je obitelj istog prezimena na Rabu. Skrbnik priorata bio je rapski plemić Juraj Livić, koji je nad njim imao *ius patronat*. Hospitalom ili ubožnicom sv. Nikole i sv. Katarine upravljao je Ivan Toma Galzigna kao izaslanik Javne dobrotvornosti.⁴⁷

⁴² HR-DAZD-62, CIBUD, 1807. – 1810., sv. 31, poz. 1, fol. 6r-v.

⁴³ HR-DAZD-62, CIBUD, Isto, br. 976 (10, 23).

⁴⁴ Bratovština ili bratstvo (lat. *confraternitates, fratiliae, scholae*) dobrovoljna su katolička udruženja vjernika laika usko vezana uz lokalnu crkvu, koju bratovština pomaže u vjerskom i društvenokorisnom radu. Osnovna je zadaća bratovština njegovanje pobožnosti, dobrotvornosti i socijalne zaštite članova (bratima).

⁴⁵ HR-DAZD-73. IPDZ, Tit. VIII, Vjeroispovijesti (Culto), sv. 31, poz. 1, fol. 12.

⁴⁶ HR-DAZD-62, CIBUD, 1807. – 1810., sv. 31, poz. 7, br. 577 (953); Spisi ukinutih bratovština, br. 76, Bratovština Sv. Kristofora (1443. – 1670.), fol. 3-9. U srednjem vijeku bratovštine su se organizirale na staleškoj osnovi te su najčešće okupljale pojedince istog ili sličnoga društvenog položaja. Razlikuju se od cehova, koji su prije svega strukovne udruge.

⁴⁷ Javna dobrotvornost (*Pubblica Pietà*) imala je svrhu pomaganja ljudi iz najsiromašnijega pučkog sloja koji su prosjačili. Ustanova javne dobrotvornosti vodila je brigu o nahodištima, utočištima tih ljudi. Obično su joj na čelu bili ugledni utemeljitelji i bogati građani, kao u Rabu: Zaro, Ugalia, Decota, Livić, Galzigna i dr. Činovnici s boljim primanjima odvajali su od plaće jedan do dva posto godišnje, dok se u načelu Javna dobrotvornost izdržavala od ostavština, darova i doprinosa. Francuske vlasti odobravale su i poticale njihovu opstojnost radi svojih proklamiranih vrijednosnih ideja socijalne jednakosti.

Treća je dobrotvorna ustanova (*Pio istituto*), ili nabožni zavod „Ugalia“, nazvana po svojem utemeljitelju, a njome je upravljao izaslanik Javne dobrotvornosti. Četvrta je bila „Decola“, također nazvana po osnivaču, kojom je upravljao izaslanik Javne dobrotvornosti. Za sve te dobrotvorne ustanove Vladina poddelegacija preporučuje da se sačuvaju zbog prijekne potrebe i skrbi za brojne rapske siromahe.⁴⁸

2. Shematski pregled stanja Rapske biskupije po popisu stanovništva 1810.

Arhivski izvori koji su obrađeni u prvoj cjelini radnje pružili su nam podatke o kraćem historijatu Rapske biskupije, mjestu, položaju, stanju župa i crkvenih institucija (kaptola i redovničkih zajednica). U ovoj cjelini donosimo podatke o osobama (*status personalis*) s osnovnim podacima o svećenstvu i redovničkoj pripadnosti, statusu, mjestu podrijetla, starosnoj dobi i godini crkvenog pro-maknuća.

Glava rapske Crkve bio je njezin biskup, stoga je prvi naveden s obilježjima oblika/načina stanovanja.

2.1. Biskup rapski (zajednica kućanstva)

OBILJEŽJA:	<i>Duhovni</i>	<i>Plemstvo</i>	<i>Građanstvo</i>	<i>Pučani</i>
Biskup	1	1	0	0
Crkveno osoblje	2	1	0	1
Obiteljski članovi	0	2	0	0
Pridruženi članovi	0	0	0	4
Prosječna starost	44	49,7*	0	24,6

* uključeni pripadnici duhovnog staleža iz plemstva

Kao što je popisano i ostalo stanovništvo grada, tako je zabilježena i glava rapske crkve – biskup rapski s članovima zajednice u čijem je kućanstvu obitavao. Biskup (69 god.) potjecao je iz plemićkog staleža, jednako kao njegova sestra udovica s malodobnom kćeri, koje su s njim stanovale.

Od crkvenog osoblja, biskupa su u obnašanju pastirske dužnosti ispomagala dva svećenika: jedan iz plemstva (38 god.), a drugi iz pučkog sloja (25 god.).

Pridruženih članova u toj zajednici kućanstva bilo je četvero: troje muških neoženjenih slugu, od kojih je jedan došljak, te jedna udana žena – prema prezi-menu iz popisa stanovništva, očito je iz rapskih sela (*vanjskih stanova*).

⁴⁸ HR-DAZD-62, CIBUD, 1807. – 1810., sv. 31, poz. 7, br. 977 (674).

2.2. Broj svećenika (nositelja kućanstva)

Red. br.	Obilježja	Plemstvo	Građanstvo	Pučani
2. a	Svećenik – koji živi sam	0	0	1
2.b	koji živi s oba roditelja	0	0	0
2.c	koji živi s ocem udovcem	0	0	0
2.d	koji živi s majkom udovicom	1	0	0
2.e	koji živi s oženjenim bratom	4	0	2
2.f	koji živi s neoženjenim bratom	2	0	2
2.g	koji živi s udanom sestrom	1	0	0
2.h	koji živi s neudanom sestrom	3	0	2
2.i	koji živi s drugim obiteljskim srodnikom	6	0	0
2.j	koji živi s drugim pridruženim članom	7	0	3

Osobe duhovnog staleža, prema kanonskim odredbama Katoličke crkve, ostaju, razumljivo, u celibatu ili neženstvu. Međutim, kako početkom 19. stoljeća nije bio običaj da svećenik živi u župnom dvoru, oni su živjeli u svojim obiteljskim zajednicama. Stoga smo ih po popisu iz 1810. razvrstali prema staležima i odrednicama oblika življenja.

Nema primjera da svećenik iz plemićkog staleža živi sam, s oba roditelja ili ocem udovcem – već jedan slučaj obitavanja s majkom udovicom. Bez obzira na činjenicu s kojim članovima obitelji živjeli, popisivač je svećenike bilježio kao „glave“ obitelji ili nositelje kućanstva. Tako su četiri svećenika, glave obitelji, stanovala s oženjenom, a dva s neoženjenom braćom – jedan s udanom i tri s neudanim sestrama. S drugim srodnicima živjelo je šest svećenika iz plemićkog staleža. Zabilježeni primjeri u svojim kućanstvima imali su i nesrodne članove, odnosno osobe na služnosti. To je posebno uočljivo unutar kućanstava svećenika iz plemstva.

Iz građanstva nije zabilježen nijedan primjer pojedinca, pripadnika svećeničkog staleža koji bi obitavao kroz navedene kategorije iz tabličnog prikaza.

Popisom je utvrđeno da je pučkom staležu pripadalo 14 svećenika koji su obitavali sa srodnicima ili drugim pridruženim članovima. Vjerojatno su im

srodnici iz duhovnog staleža materijalno pripomogli u trenutnom vremenu, a ne toliko da su ih izdizali/izdigli u viši društveni, prijelazni pučko-građanski sloj – kao što je bio primjer u gradu Pagu.

2.3. Broj redovnika franjevac trećoredaca sv. Frane (samostanska zajednica)

OBILJEŽJA:	<i>Plemstvo</i>	<i>Građanstvo</i>	<i>Pučko građanstvo</i>	<i>Pučani</i>
Broj redovnika	0	0	0	2
Sluge	0	0	0	1
Prosječna starost	0	0	0	32,3
Ukupno osoba	0	0	0	3

Samostanskoj zajednici franjevačkog reda pripadala su svega dva redovnika i njima pridruženi sluga. Svi potjecahu iz pučkog staleža jer pripadnost tom „skromnom“ redu nije bio običaj viših društvenih slojeva. Zajednička im je prosječna starosna dob oko 32 godine.

2.4. Ženska redovnička zajednica franjevkici sv. Klare (samostan sv. Ante Opata)

OBILJEŽJA:	<i>Plemstvo</i>	<i>Građanstvo</i>	<i>Pučko građanstvo</i>	<i>Pučani</i>
Broj redovnica	3	1	0	0
Gojenice	0	1	0	0
Sluškinje	0	0	0	2
Prosječna starost	56,3	35,5	0	58
Ukupno osoba	3	2	0	2

Samostan rapskih plemkinja imao je sedam članica, među kojima bilježimo redovnice, potom gojenice – djevojke na samostanskoj „kušnji“ – i njihove sluškinje.⁴⁹ Plemićkom staležu pripadale su tri redovnice, prosječno stare oko 56 godi-

⁴⁹ Riječ je o ženama, obično u starijoj dobi i (ili) u udovištvu, koje su često obitavale u zasebnim kućama njegujući pobožan život, ali i ne gubeći vezu s vanjskim svijetom. Inače, kroz povijest, neke su od njih pobožnost održavale živeći i dalje unutar vlastitih obitelji (ne udružujući se u zasebne zajednice), a svoju su bliskost s pravilima trećega reda iskazivale (kroz oporučne odredbe) odabirom mjesta pokopa svojih zemnih ostataka u grobnice namijenjene trećoredicama. Za trećoredice postoji više srodnih riječi, primjerice picokare, mantelate (dominikanske trećoredice), „sestre od pokore“ i dr. Riječ picokara ili picukara i danas se katkada upotrebljava u Dalmaciji, a označava pobožnu ženu koja živi izvan samostanskih zidina, ali obdržava zavjet čistoće. Talijanska riječ *pinzochera* (*pizocara*, *pizochera*, *pizzochara*, *pizochera*) potječe od

na, dok je iz uglednijega građanskog staleža samo jedna u dobi oko 35 godina. Dvije pučanke bile su im na služnosti, oko 58 godina starosti. Bez obzira na stalešku pripadnost, ta je zajednica imala sedam članica. To je, otprilike, broj jednak u drugim samostanskim ženskim redovničkim zajednicama i u Dalmaciji.

2.5. Ženska redovnička benediktinska zajednica sv. Andrije (samostan sv. Andrije)

OBILJEŽJA:	<i>Plemstvo</i>	<i>Građanstvo</i>	<i>Pučko građanstvo</i>	<i>Pučani</i>
Broj redovnica	6	0	0	0
Gojenice	4	0	0	0
Sluškinje	0	0	0	1
Prosječna starost	33,5	0	0	26
Ukupno osoba	10	0	0	1

Popisom stanovništva zabilježene su članice i druge rapske ženske redovničke zajednice, koje odreda imaju plemićke korijene – šest redovnica i četiri gojenice, ukupno deset *nomena*, prosječne starosne dobi oko 33 godine. Opsluživala ih je jedna pučanka u dobi od 26 godina. Ukupno je upisano jedanaest članica te zajednice iz dva staleža.

Nakon povijesnodemografske kvantitativne analize rapskog klera, u nastavku donosimo osobne podatke o njima po društvenim staležima.

Duhovni stalež

Brojčano mali grad, kao što je u razmatranom razdoblju bio Rab⁵⁰, u strukturi svojega stanovništva imao je velik broj osoba duhovnog staleža. S obzirom na činjenicu da je Rab bio sjedište istoimene biskupije, u popisu je ubilježen rapski biskup s mješovitom zajednicom u kojoj je obitavao (v. tablicu 2.1.). Iako popisivač nije posebno istaknuo članove rapskoga Stolnog kaptola, svećenstvo i niži katedralni kler već su upisani u zajednicama, odnosno prema oblicima kako su stanovali – mi smo ih u analizi, radi crkvene strukturiranosti, tim slijedom razvrstali. Zabilježeni su pripadnici muških i ženskih redovničkih zajednica te njima pridruženih članova. Nadalje, svim upisnicima navodimo njihova imena,

riječi *bizzocho*, čija je etimologija nepoznata. Vidi: Lovorka ČORALIĆ, Tragovima hrvatskih trećoređica u Mlecima (15. – 18. stoljeće), *Croatia Christiana periodica: časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 37, Zagreb, 2013., str. 23-39.

⁵⁰ Po službenom popisu stanovništva za francuske uprave u Dalmaciji, grad Rab imao je 965 stanovnika.

osnovne podatke vezane za njihovu službu, dobnu strukturu, a u rijetkim slučajevima i popisivačevu opasku.

2.1.1. Biskup rapski

Galzigna Ivan Petar. Rođen je u Rabu 5. kolovoza 1740.,⁵¹ a potječe od staroga plemenitog roda ovog imena.⁵² Studirao je teologiju, filozofiju te crkveno i svjetovno pravo u Mlecima. Za svećenika je zaređen 30. listopada 1763., a potom odlazi u Padovu, gdje stječe doktorat iz obaju prava (*iuris utriusque*) na tamošnjem Sveučilištu.⁵³ Nakon povratka u rodni grad 1775. godine, biskup Ivan Marija dall'Ostia imenovao ga je kanonikom teologom, primicerijem, a potom je preko zadarskog nadbiskupa Ivana Carsane upućen papi Piju VI. u Rim, gdje je predsjedao redakcijom pretiska ilirskog brevijara. U znak priznanja za petogodišnji trud kao učenog i zaslužnog prelata, papa ga je 20. studenoga 1790. imenovao biskupom trogirskim.⁵⁴ Nakon pet godina biskupovanja u gradu sv. Ivana Ursina, dobio je 1. lipnja 1795. premještaj na „biskupsku stolicu“ svojega rodnog Raba, u kojemu je umro 27. prosinca 1823.⁵⁵

2.1.2. Sastav rapskoga Stolnog kaptola 1810. godine

Red. broj	Ime i prezime	Dostojanstvo	Imenovanje	Starosna dob
1.	Frane Jerolim Nimira	arhiđakon	1766.	76
2.	upražnjeno	kanonik arhiprezbiter	–	–
3.	Kristofor Galzigna	kanonik primicerij	1769. 1798.	76
4.	Josip Demarini	kanonik dekan	1766.	81
5.	Aleksandar Bonicelli	kanonik	1786.	78
6.	Marko Paštrović	kanonik	1789.	50
7.	Mihovil Spalatin	kanonik	1792.	66
8.	Marko Bonicelli	kanonik	1794.	76

⁵¹ HR-DAZD-378. Matične knjige. Rab, inv. br. 952, fol. 67.

⁵² O rodu Galzigna više podataka u bilješci 56.

⁵³ Šime LJUBIĆ, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Beč – Zadar, 1856., str. 138.

⁵⁴ *Hierarchia Catholica medii et recentioris eavi*, vol. VI, 1730 – 1779, a cura di Ritzler, P. Remigius et Sefrin, P. Pirminus, Patavii, 1958., str. 411. Doktorat obaju prava stekao 28. svibnja 1774.

⁵⁵ *Hierarchia Catholica*, vol. VI, str. 95; *Notizie per l'anno 1806.*, Roma, Tip. Cracas, 1806., str. 117.

Red. broj	Ime i prezime	Dostojanstvo	Imenovanje	Starosna dob
9.	Marko Predolin	kanonik	1794.	72
10.	Juraj Vlahović	kanonik	1798.	65
11.	Petar Frane Galzigna	kanonik	1800.	38
12.	Ivan Krstitelj Bon	kanonik	1801.	49

U zboru rapskih kapitularaca šestorica su bila iz plemićkog staleža: Nimira,⁵⁶ Galzigna⁵⁷ (2), Spalatin,⁵⁸ Predolin⁵⁹ i Bon.⁶⁰ Građansko-pučkom sloju pripadaju:

⁵⁶ Nimire su stari rapski rod poznat u 14. stoljeću, kada je kao član rapskog Vijeća iz gornjeg sloja puka bio Marin Stjepanov de Nimira, 1320. godine. U 15. stoljeću Nimire su dale poznatog matematičara Marina Nimiru, o kojem pohvalno slovo i nakon dva stoljeća poslije drži učeni Farlati. U istom su stoljeću stekli visoki naslov lateranskih grofova. U popisu plemića od 16. studenoga 1783., u spisima Gaudencija Predolina upisani su: Jerolim, Josip i Kristofor Nimira. Jedna obitelj ovog imena kojoj je glava Frane Jerolim, kanonik arhiđakon, upisana je prema popisu 1810. Živio je s nevjestom udovicom i njezinom djecom. Zanimljivo da su se tijekom 19. stoljeća zvali Nimirić.

⁵⁷ Rod ovog imena vrlo je star, a navodno su potomci ostataka romanskog življa. Obiteljsko rodoslovlje sastavljeno je 1772. godine, a nosi naslov: „Arbor genealogica doi Gauzigne de Galzigna. A. MDCCLXXII.“ Počinje s Matejom 1212. godine, a isti Matej doista je zajamčen u rapskim izvorima. Tijekom 14. stoljeća zastupljeni su gotovo u svim popisima i iskazima rapskoga vodećeg sloja. U popisu plemića koji je sastavio i ovjerovio bilježnik Gaudencije Predolin, Galzigne su iskazane kao članovi rapskog i ninskog plemstva. Don Kristofor Galzigna bio je rapski plemić, sin pok. Ivana od pok. Kristofora.

⁵⁸ Sudeći po prezimenu, vjerojatno je obitelj podrijetlom iz Splita. Bilježnik Juraj Spalatin ostavio je bilješku u spisima – pregledno rodoslovno stablo svoje obitelji: *Arboro Spalatino dall 1323 – 1779. fino*. Prvi je u stablu od šesnaest naraštaja Matole Spalatin iz 1323. godine. Poslije su bili i osorski plemići, vitezovi u službi Habsburgovaca, zapovjednici rapske galije 1662. za Kandijskog rata, članovi zadarskoga Plemićkog vijeća (1796.), ali već 1828. smrću njegova sina Mihovila, sudca iz vremena francuske uprave i viteza Legije časti, taj ogranak izumire. Krajem 18. stoljeća obitelj je dala dva poznata biskupa – Šimuna, biskupa u Korčuli (1775. – 1781.), a potom do smrti (1798.) u Osoru i, njegova sinovca Mihovila Mateja, koji je u razdoblju 1794. – 1796. bio biskup u Kotoru te 1796. – 1807. biskup u Šibeniku.

⁵⁹ Obitelj Marka Predolina, katedralnoga kanonika, jedina u Rabu 1810. godine nosi to obiteljsko ime. Živio je s bratovom obitelji od koje su bili: nećak Mate vojni pristav i Marko bogoslov. U rapskim župnim knjigama zabilježeno je da su Predolini došli početkom drugog desetljeća 18. stoljeća u Rab iz Mletaka, točnije otočiča Giudecca, pred samim gradom. Prvi se doselio „paron Zuane“, sin Marka Predolina. Žena mu je bila Ana, kći Trifuna Rafaelija iz Dobrote u Boki. Predolini su crkvi dali naraštaje svećenika, a bili su javni bilježnici i kancelari. U plemstvo grada Nina upisani su 28. listopada 1793. braća: don Marko i Gaudencije te njihov sinovac Cezar, sin pokojnog Pavla. Za francuske vlasti, u iskazu rapskih staleža od 23. listopada 1806., Gaudencije Predolin zabilježen je naslovom ninskog plemića.

⁶⁰ Rapska obitelj Bon plemićkog je staleža, ali ne pripada plemstvu rapske općine. Krajem 17. stoljeća doselio se u Rab iz Rijeke Frane Aleksandar Bon i oženio Aurelijom Galzignom.

Demarini, Bonicelli (2), Paštović i Vlahović. Iz kasnijih podataka, 1814. godine, za neke od njih znamo nešto više o njihovoj naobrazbi i gdje su se školovali.

U većim obrazovnim središtima kao što su Venecija, Ancona, Padova i Loreto visoku teološku naobrazbu stekli su sljedeći kanonici. Marko Predolin, kanonik teolog, školovao se u Veneciji na isusovačkom kolegiju. Na istom učilištu ocijenjen je kao najsposobniji iz redova rapskoga kanoničkog klera s primjerenim vladanjem. Vrativši se u Rab, bio je učitelj klerika, imao je četiri nadarbine. Petar Frane Galzigna školovan je u biskupskim sjemeništima u Anconi i Padovi – po povratku u rodni Rab, uživao je dvije „proste“ nadarbine⁶¹ Sv. Andrije i Majke Božje Milosrđa. Treći s visokom teološkom naobrazbom, Ivan Krstitelj Bon, doktor teologije, školovao se u Hrvatskom zavodu u Loretu i bijaše poznat kao vrsni propovjednik. Toj trojici valja pridodati Ivana Mihovila Spalatin – ocijenjenog, iako je obrazovan u gradu Rabu, kao razumna i primjerena svećenika koji je završio retoriku, gramatiku i moralnu teologiju.

2.1.3. Svećenstvo i niži katedralni kler grada Raba 1810. godine

Red. br.	Ime i prezime	Položaj	Školovanje	Starosna dob
1.	Ivan Livić	svećenik, naslovni kanonik ninski	Rab	49
2.	Frane Livić	svećenik	Rab	45
3.	Petar Livić	svećenik	Rab	40
4.	Ante Brešanin	svećenik	–	69
5.	Šime Spalatin	svećenik	–	35
6.	Mate Spalatin	svećenik	Rab	32
7.	Ante Vitezić	svećenik	–	63

Poznavatelj riječke povijesti Ivan Kobler piše da je obitelj Bon, pisana Bono, doseljena u Rijeku iz Francaville prije 1578. godine, jer se te godine Alessandro Bono spominje među utemeljiteljima riječke bratovštine Bezgriješnog začeca. Isti je Aleksandar 4. prosinca 1602. primljen u patricijat grada Rijeke, a njegov sin Vicencije bio je općinski sudac 1623. i 1639. godine. Riječki patricij i plemić Frane Aleksandar Bon javlja se u rapskim matičnim knjigama u godinama, 1695., 1697. i dalje – uvijek s naslovom *nobilis Fluminensis* ili *patritius Fluminensis* i *nobilis patritius Fluminensis*.

⁶¹ Proste, tj. nerezidencijalne nadarbine, što znači da nadarbenik nije bio obavezan na dužnost rezidencije već je ubirući prihode obveze izvršavao u mjestu i crkvi trenutačnog služenja. Tako se prvotna svrha beneficija obezvrijedila i postala je sredstvo povećanja prihoda nadarbenika. Nadarbine se dijele s obzirom na podjeljivanje: slobodne i one koje su vezane uz pojedine menze (biskup, kapotol). Jednostavne nadarbine (*beneficium simplex*) → crkvena služba s pravom na prihode od dobara priključenoj toj službi, ali bez obveze na rezidenciju (tj. bez obveze boravka crkvene osobe u mjestu službe). S tom obvezom zove se *beneficium duplex*.

<i>Red. br.</i>	<i>Ime i prezime</i>	<i>Položaj</i>	<i>Školovanje</i>	<i>Starosna dob</i>
8.	Ivan Vlahović	svećenik	Rab	29
9.	Vicko Dominis	svećenik	Rab, Venecija	36
10.	Ante Kaštelan	svećenik	Rab	25
11.	Jakov Galzigna	svećenik	–	75
12.	Kristofor Galzigna	svećenik	–	70
13.	Vicko Zaro	svećenik	Rab, Venecija	40
14.	Aleksandar Tonsa	svećenik	–	34
15.	Šime Spalatin	svećenik	Rab	33
16.	Mate Ferrari de Latus	svećenik	Rab	26
17.	Ivan Konder	svećenik	Rab	35
18.	Markantonio Faganello	svećenik		44
19.	Ivan Tomljanović	svećenik	Rab	56
20.	Marin Tonsa	svećenik	Rab	30
21.	Petar Slavić	župni pomoćnik	Rab	53
22.	Ante Sokolić	župni pomoćnik	Rab	53
23.	Josip Konder	župni pomoćnik	Rab	43
24.	Ivan Krstitelj Ferrari de Latus	župni pomoćnik	Rab	57
25.	Ivan Pesel	bogoslov	Rab	20
26.	Špiro Murvar	bogoslov	Rab	30

U nižem katedralnom kleru zastupljeno je i rapsko plemstvo te građanstvo. Plemičkom staležu pripadali su: tri svećenika iz porodice Livić,⁶² tri Spalatina, dvoje Galzigna, dva člana obitelji Ferrari de Latusa⁶³ i jedan Dominis. Građan-

⁶² Livići su stara rapska obitelj, očito nekad zvana Olivić jer su u grbu imali maslinovu grančicu (*oliva*). Već u 17. stoljeću pripadali su građanskom sloju i bili toliko bogati da su 13. prosinca 1697. primljeni u plemstvo grada Krka – prvi je upisan bio Ivan Livić iz Raba, a to je plemstvo priznato odlukom mletačkog Senata 23. siječnja 1698. U iskazu rapskih plemića u spisima dvorskog povjerenika Goëssa 1802. godine iskazani su u dva ogranka: prvi Kristofora pokojnog Ivana s nećakom Ivanom, a drugi Jurja pokojnog Mate sa sinom Matom.

⁶³ U Rab dolaze 20-ih godina 18. stoljeća braća liječnici Ivan Krstitelj (*Giovanni Battista*) i Petar (*Pietro*), sinovi Lovre (*Lorenza*), iz maloga talijanskoga grada Ripatransone (lat. Cupramontanea, Stato Pontificio). Prvi je obavljao liječničku službu u Rabu, a drugi, Petar, odlazi za liječnika u Pag, gdje je radio do smrti 1765. godine.

sko-pučanskom sloju pripadali su: Brešanin,⁶⁴ Vitezić, Vlahović,⁶⁵ Zaro,⁶⁶ dvoje Tonsa,⁶⁷ dva Kondera,⁶⁸ Faganello,⁶⁹ Tomljanović, Slavić,⁷⁰ Sokolić Peser⁷¹ i Murvar.⁷² Ostali su svećenici bili iz pučkog sloja.

Kad kažemo niži katedralni kler, mislimo na „obične“ svećenike. Oni su dušobrižničku službu obavljali u načelu po svim župama u granicama Rapske biskupije, a prema popisu iz 1810. godine, odreda su bili u gradu Rabu. Osim Vicka Dominisa i Vicka Zara, školovanih u Veneciji, te Ivana Krstitelja Ferrari de Latusa, školovanog na papinskom kolegiju u Macerati, ostali su naobrazbu stekli u Rabu, gdje je od 1639. djelovala katedralna škola za izobrazbu klerika. Rijetki su od njih uz redovitu svećeničku dotaciju iz tzv. zajedničke mase uživali druge nadarbine. Svećenik Petar Livić uživao je tri nadarbine: sv. Petra, sv. Staša i sv. Katarine – Ivan Krstitelj Ferrari de Latus nadarbinu sv. Lucije i Petar Slavić nadarbinu plemenitih Zudeniga naslova sv. Margarite.

2.1.4. Redovničke zajednice

Iz popisa stanovništva grada Raba vidljiva je prisutnost članova i članica triju redovničkih zajednica. Prva je muška zajednica redovnika trećoredaca u samostanu sv. Frane na Komrčaru, rubnom dijelu grada Raba. Drugoj zajednici pripadaju benediktinke iz ženske redovničke zajednice samostana sv. Andrije, a trećoj redovnice franjevske sv. Klare u samostanu sv. Ante Opata.

⁶⁴ U Rab su došli u 18. stoljeću, a bilježeni su i kao Brešan.

⁶⁵ Jedini Vlahović popisan 1810. godine bio je Juraj, svećenik i katedralni kanonik, posjednik, koji je stanovao s oženjenom braćom i njihovom obitelji te obitavajućim sluškinjama. Među njima bilježi se Ivan, dvadesetogodišnjak, također svećenik.

⁶⁶ Stari su rapski rod, nekada u staležu rapskog plemstva. Od 1685. godine kod te obitelji javlja se naslov *conte*. Loza tog prezimena očito potječe od Jerolima Zara, koji se u maticama već od 1735. bilježi bez ikakvih staleških oznaka ili naslova. U popisu je upis prezimena Zaro: građanina Vicka svećenika, s oženjenom braćom i njihovom obitelji.

⁶⁷ Tonse se u Rab naseljavaju u 16. stoljeću.

⁶⁸ Konder (*Conder*) – bilježe se u Rabu od 17. stoljeća.

⁶⁹ U gradu Rabu 1810. godine popisan je zapovjednik topnika, udovac Markantonio s dvoje djece; Mate koji je bio svećenik i neudana kći Margarita – pripadnici građanskog sloja.

⁷⁰ Prezime Slavić pojavljuje se u Rabu u 17. stoljeću.

⁷¹ Sokolić Peseri javljaju se tek od 18. stoljeća.

⁷² Prezime se bilježi u 17. stoljeću.

2.1.5. Redovnici trećoredci samostana sv. Frane na Komrčaru

Red. br.	Ime i prezime	Redovnički status	Starosna dob	Opaske
1.	Marko Sorić	redovnik, gvardijan	25	–
2.	Vicko Hrabrić	redovnik, klerik	22	–

U skromnoj redovničkoj zajednici franjevac trećoredaca pribivala su dva redovnika: prvi je redovnik i samostanski gvardijan, a drugi klerik – oba mlađe dobi, prosječno stari 23,5 godine. Oba su pripadnici pučkog staleža.

2.1.6. Ženska redovnička benediktinska zajednica sv. Andrije (samostan sv. Andrije)

Red. broj	Ime i prezime	Redovnički status	Starosna dob	Opaske
1.	Josipa Galzigna	opatica	35	–
2.	Antonija Galzigna	redovnica	63	–
3.	Ana Dominis	redovnica	44	–
4.	Katarina Galzigna	redovnica	38	–
5.	Gertruda Dominis	redovnica	43	–
6.	Antonija Tudorin	redovnica	50	<i>benediktinka sv. Justine</i>
7.	Marija Galzigna	gojenica	17	–
8.	Marija Livić	gojenica	15	–
9.	Klara Galzigna	gojenica	16	–
10.	Elizabeta Galzigna	gojenica	14	–

Kako je ovaj samostan „pripadao“ rapskom plemstvu, u njemu je devet plemićkih redovnica: šest duvni roda Galzigna,⁷³ dvije Dominis⁷⁴ i jedna

⁷³ O rodu Galzigna vidi bilješku 57.

⁷⁴ Rapski su Dominisi ustanovili prezime po imenu Diminja/Domanja, negdje krajem 12. stoljeća. U rapskim se ispravama 1284./1287. godine spominju prezimskim oznakama *de Dumino* i *de Demine*, da bi bili zastupljeni u popisima rapskog plemstva tijekom 14. stoljeća. Rapski plemić ser Andreol de Dominis upisan je 26. travnja 1403. u plemstvo grada Zadra, a njegova je loza odavna izumrla. Grbovnicu s proširenjem grba rapskim Dominisima izdao je car Žigmund 16. srpnja 1434. u Ulmu, a u povelji izdanoj u Pragu 26. kolovoza 1437. podijelio je naslov palatinskih grofova senjskom biskupu Ivanu i njegovoj braći; Stjepanu, Damjanu i Krševanu te njihovu stricu Kristoforu pokojnog Stjepana. Na temelju te carske povelje Dominisi su do početka 19. stoljeća u rapskim dokumentima i maticama naslovljavani naslovom *conte*, premda je njihov naslov pripadao drugoj državnoj tvorevini – Svetom Rimskom Carstvu. Kao rapski plemići iskazani su u popisima 1715. U iskazu plemstva 1802. godine potvrđuje se plemstvo

Livićka.⁷⁵ Redovnica Tudorin,⁷⁶ iz redova rapskoga građanstva pridružena je toj zajednici po ukinuću samostana sv. Justine, kojemu je pripadala.

2.1.7. *Ženska redovnička zajednica franjevki sv. Klare (samostan sv. Ante Opata)*

Red. broj	Ime i prezime	Redovnički status	Starostna dob	Opaske
1.	Marija Tereza Spalatin	predstojnica	55	–
2.	Mihovila Spalatin	redovnica	58	–
3.	Franica Deliò	redovnica	55	<i>benediktinka, premještena iz Cresa</i>
4	Viktorija Staiz	redovnica	56	–
5.	Klara Koštijera	redovnica	15	–

U ovom su samostanu tri plemenite koludrice: dvije iz roda Spalatin⁷⁷ iz redova rapskog plemstva, a ona prezimenom Deliò,⁷⁸ „posuđena“ benediktinka, osorska je plemkinja iz Cresa. Redovnica Viktorija Staiz iz ukinutog je samostana sv. Justine, a rodom je bila iz Rijeke. Koštijera je došla iz Rovinja.

2.1.8. *Članovi rapske ubožnice I.*

U Rabu su popisom stanovništva obuhvaćene i dvije ubožnice te u njima društveno najsiromašniji pučki sloj koji je prosjačio. Njihovo se kućanstvo ili, bolje rečeno, zajednica sastojala od osam članova: četvero muških i toliko ženskih.

dvaju ogranaka – prvi je u Rabu s glavom obitelji Franom pokojnog Jerolima de Dominisa, a druga je grana u Šibeniku. Rapski plemenitaši Dominisi u neprekinutom rodosljedu do danas iskazuju podrijetlo od svoga prvog člana Stjepana spomenutog iz 1280. godine. Najbolji poznavatelj obiteljske povijesti Dominisa Federik Gogala iznio je u rodoslovnom stablu pretpostavljene rodoslovne veze do rapskih Dominisa s porodicom krčkih knezova, kasnije nazvanih Frankapani, i zadarskom poznatom obitelji Detriko. Zajednički predak svih bio bi rodonačelnik Dragoslav.

⁷⁵ Rod Livića, bilješka 62.

⁷⁶ Po Lucijanu Marčiću, ovaj rod spominje se tek od 18. stoljeća. Tudorini su pripadali gornjem sloju građanstva, u skladu sa statusom orođivali su se pripadnicima svog stališa. Godine 1801. pred bilježnikom Bevilaquom dala je načiniti oporuku Ana Semitecolo, žena Ante Josipa Tudorina, a počašćena je obiteljskim grbom, što znači da su Tudorini bili „građani s grbom“.

⁷⁷ O rodu Spalatin vidi bilješku 58.

⁷⁸ Jedina osoba tog prezimena jest franjevačka redovnica Franica Deliò u samostanu sv. Ante Opata. Ona je kao benediktinka u rapski samostan upućena iz Cresa, a rođena je u staroj creskoj obitelji koja je bila upisana u plemstvo Osora 1699. godine – čije je plemstvo potvrdio mletački Senat 1701. godine.

Ne posjedujemo više podataka o njima, no nije isključeno da su u rodu ili da su to pak bile bračne zajednice. Prosječna starosna dob tih upisnika bila je oko 55 godina.

2.1.9. Članovi rapske ubožnice II.

Drugoj zajednici (kućanstvu) u ubožnici je pribivalo četvero članova istoga pučkog sloja. Od prosjačenja je preživljavalo troje muških i jedna ženska osoba – prosječne starosne dobi oko 71 godine života.

***

Zaključno, društvenu stalešku sastavnicu rapskoga upisanog stanovništva tvorile su 72 duhovne osobe; počevši od biskupa, jedanaest od ukupno dvanaest kanonika (jedan umro), 24 svećenika i dva klerika (bogoslova) te pripadnika redovništva: dva fratra, dvije redovničke zajednice od 15 redovnica i njima pridruženih članica. Najveći broj svećenika potjecao je iz plemićkih obitelji (38), svega tri iz građanskih te 14-orica iz rapskoga puka. Redovnici, odnosno fratri dolazili su iz puka, dok je staleška slika redovnica znatno drugačija. U dvije ženske zajednice (samostana) bilježimo 8 zavjetovanih redovnica i 4 gojenice plemkinje, dok su 2 redovnice i jedna gojenica iz građanskog sloja. Od pučanki nije zabilježena nijedna redovnica.

Unatoč velikom sveukupnom broju svećenstva, ne bilježimo primjere da članovi njihovih obitelji, možebitno materijalno potpomognuti, ulaze u viši, prijelazni pučko-građanski sloj. Očito su njihovi srodnici potjecali iz rapskih sela (*vanjski stanovci*), u kojima su i dalje ostali živjeti bez ikakve mogućnosti integracije u gradsko stanovništvo.

Pripadnici duhovnog staleža u Rabu koje smo analizirali brojčano su bili solidan udio gradske populacije, što je potvrda civiteta i razvijenoga crkvenog života, rapske društvene strukture, ujedno i značaja sveukupne uljudbe u gradu.

Josip Celić

The Church Organisation of the Rab Diocese in Early 19th Century

Summary

At the dawn of the modern time, the town of Rab was a fully constructed and class-regulated commune, with all the institutional urban features won during a year-long municipal legal-historical tradition, similar to other towns along the East Adriatic coast.

As regards the ecclesiastic state of affairs, Rab as the seat of one of our earliest dioceses inherited the tradition of Roman civil law. Moreover, apart from Zadar in Dalmatia, it was structure-wise the richest in the number of members belonging to the Catholic clerical class, ranging from the bishop and the chapter to lower clergy and members of religious orders.

Based on the official census data and other original archival material, published sources and recent literature, the ecclesiastic status of the Rab Diocese within the Zadar District during French administration in Dalmatia has been presented. The class structure of the Rab Diocese has been presented in hierarchical order – their clan link, ranging from members of nobility and bourgeoisie to common folk; their housing arrangements have also been presented. For all the persons individually, their church office and title, position or monastic status have been stated, and for the majority of them, the accurate age as well. Furthermore, fraternities and charitable religious institutions in Rab have been named.

Despite the high total number of members of clergy, no examples have been recorded of any of their family members, though they may have been financially supported, having managed to advance to the higher, transitional lower middle class. Their relatives evidently originated from the villages around Rab. Hence, they had no prospect of integration into bourgeoisie.

During French administration, the church remained upright thanks to its intact estates and being additionally state-financed on the grounds of claiming damages for the abolished tithe. Excepted therefrom were the lower and unneeded components of the clergy, which served no public charity purpose.

The clergy in Rab formed a considerable part of the town population; this confirms the presence of Roman civil law and advanced church life; the social structure of Rab; and the importance of the overall civilisation in the town of Rab.

Keywords: *Rab; 1810; Rab Diocese; bishop; clergy; religious orders; parishes; class structure; church history; historical demography.*

